

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ЗАМКНЕНИХ 1-ФОРМ НА ПОВЕРХНЯХ З КРАЄМ

The closed 1-forms with isolated zeros on surfaces with edge are considered. A criterion on topological equivalence of closed 1-forms is proved.

Исследуются замкнутые 1-формы с изолированными нулями на поверхностях с краем. Доказан критерий топологической эквивалентности замкнутых 1-форм.

1. Вступ. У 1994 р. А. А. Ошемков [1] та в 1996 р. В. В. Шарко [2] отримали топологічну класифікацію функцій Морса на поверхнях. У 1999 р. С. І. Максименко [3] та у 2003 р. О. О. Пришляк [4], узагальнивши ці результати, одержали топологічну класифікацію m -функцій на поверхнях та на поверхнях з краєм відповідно. Вивченням топологічної класифікації векторних полів (потоків) з незамкненими стійкими за Пуассоном траєкторіями займалися С. Х. Арансон, В. З. Грінес, Е. В. Жужома, І. А. Тельних та ін. Саме ці математики отримали їх топологічну класифікацію у роботах [5–7] і ввели поняття числа обертання Пуанкаре, гомотопічного класу обертання, орбіти гомотопічного класу обертання. О. О. Пришляк та С. В. Білун [8] одержали топологічну класифікацію замкнених 1-форм Морса з замкненими рекурентними інтегральними кривими.

Всі ці роботи пов'язані з питанням топологічної класифікації шарувань з особливостями на многовиді. Під шаруванням з особливостями розуміємо подання многовида у вигляді об'єднання шарів, що є підмноговидами меншої, фіксованої розмірності, і точок, які називаються особливостями. Шарування з особливостями можуть задаватися функціями, векторними полями (або потоками), диференціальними формами та ін.

Оскільки на орієнтованій поверхні роду $g = 0$ (сфері) не може бути незамкнених рекурентних інтегральних кривих, то, як узагальнення результатів роботи [8], у роботі [9] наведено топологічну класифікацію довільних замкнених 1-форм з замкненими рекурентними кривими на замкнених поверхнях. У роботах [10, 11] отримано топологічну класифікацію замкнених 1-форм з довільними рекурентними інтегральними кривими на замкнених орієнтованих і неорієнтованих поверхнях відповідно. А саме, з теореми 1 роботи [10] відомо, що якщо на замкненій орієнтованій поверхні M роду $g \geq 1$ задано дві замкнені 1-форми ω_1 і ω_2 , то для того, щоб ω_1 і ω_2 були топологічно еквівалентними, необхідно і достатньо, щоб:

1) для $G(\omega_i) \neq \emptyset$, $i = 1, 2$, існував гомеоморфізм $f: M \rightarrow M$, обмеження якого на $G(\omega_1)$ задає ізоморфізм графів $G(\omega_1)$ і $G(\omega_2)$; області, що обмежені ребрами графа $G(\omega_1)$, переходили в області, що обмежені образами цих ребер у графі $G(\omega_2)$; додатні підобласті переходили у додатні, від'ємні — у від'ємні;

2) для кожної з областей з $M \setminus G(\omega_i)$, $i = 1, 2$, що містить хоча б одну незамкнену рекурентну криву, виконувались умови: для областей роду $r = 1$ числа обертання півкривих замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 повинні бути сумірними; для областей роду $r \geq 2$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 , що мають сумірні гомотопічні класи обертання.

З теорем 4.1–4.3 роботи [11] відомо, що якщо на замкненій неорієнтованій поверхні M роду $g \geq 1$ задано дві замкнені 1-форми ω_1 і ω_2 , то для того, щоб ω_1 і ω_2 були топологічно еквівалентними, необхідно і достатньо, щоб:

1) для $G(\omega_i) \neq \emptyset$, $i = 1, 2$, існував гомеоморфізм $f: M \rightarrow M$, обмеження якого на $G(\omega_1)$ задає ізоморфізм графів $G(\omega_1)$ і $G(\omega_2)$; області, що обмежені ребрами графа $G(\omega_1)$, переходили в області, що обмежені образами цих ребер у графі $G(\omega_2)$; додатні підобласті переходили у додатні, від'ємні — у від'ємні;

2) для кожної з областей з $M \setminus G(\omega_i)$, $i = 1, 2$, що містить хоча б одну незамкнену рекурентну півкриву, виконувались умови: для орієнтованих областей роду $r = 1$ числа обертання незамкнених рекурентних півкривих замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 повинні бути сумірними; для орієнтованих областей роду $r \geq 2$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 , що мають сумірні гомотопічні класи обертання; для неорієнтованих областей роду $r = 3$ числа обертання півкривих замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 повинні бути сумірними; для неорієнтованих областей роду $r \geq 4$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 , що мають однакові орбіти обертання.

Дану статтю присвячено вивченню топологічної класифікації замкнених 1-форм на компактних поверхнях з краєм. Її метою є знаходження необхідних і достатніх умов топологічної еквівалентності замкнених 1-форм з ізольованими нулями на поверхнях з краєм.

2. Основні означення. Аналогічно до означень, введених у роботі [8] для замкнених поверхонь, введемо означення для компактних поверхонь з краєм.

Нехай F — гладка (класу C^∞) поверхня з краєм ∂F роду p . Розглянемо на поверхні F замкнену 1-форму $\omega = A(x, y)dx + B(x, y)dy$, де $A, B: U \rightarrow \mathbb{R}$ — гладкі функції, $U \subset F$ — відкрита множина, (x, y) — координати в U .

Нехай $N(\omega) = \{z \in F: A(z) = B(z) = 0\}$ — множину нулів 1-форми ω .

Означення 2.1. Крива $\gamma \subset F$, що не містить нулів, називається інтегральною кривою 1-форми ω , якщо локально вона є рівнем функції f такої, що $\omega = df$.

Ми будемо розглядати тільки максимальні інтегральні криві (які не є власними підмножинами інших кривих) і називати їх просто кривими чи траєкторіями.

Для кожного досить малого околу $U(z)$ точки $z \in M \setminus N(\omega)$ крива, що проходить через z , розбиває $U(z)$ на дві частини: додатну $\{v: f(v) - f(z) > 0\}$ і від'ємну $\{v: f(v) - f(z) < 0\}$.

Означення 2.2. Диференціальні 1-форми ω_1 і ω_2 на F називаються траєкторно еквівалентними, якщо існує гомеоморфізм $h: F \rightarrow F$, що відображає нулі в нулі, а криві на криві. При цьому h називається траєкторною еквівалентністю. Якщо, крім того, h зберігає розбиття кожного малого околу точки $z \in F \setminus N(\omega)$ на додатну і від'ємну частини, то він називається топологічною еквівалентністю, а відповідні 1-форми — топологічно еквівалентними.

Об'єднання додатних частин околів будемо називати додатною підобластю, а від'ємних — від'ємною підобластю.

Означення 2.3. Нуль 1-форми називається ізольованим, якщо існує його окіл, що не містить інших нулів.

Нехай інтегральні криві ω , що з'єднують нулі, розбивають поверхню F на скінченне число областей, в кожній з яких визначено свою координатну систему (x, y) . Тоді в кожній області подамо інтегральну криву γ у вигляді $x = x(t)$,

$y = y(t)$. Введемо на F таку ріманову метрику, що диференціал дуги інтегральної кривої $\gamma: x = x(t), y = y(t)$ задовольняє умову $ds^2 = E dx^2 + 2F dx dy + G dy^2$, де E, G, F — коефіцієнти першої квадратичної форми при деякому вкладенні в $\mathbb{R}^n$.

Нехай $z_0 \notin \partial F$ — нуль замкненої 1-форми ω , тобто $A(z_0) = B(z_0) = 0$. Оскільки 1-форма ω є замкненою, то локально існує функція $f: \omega = df$ і $A(z_0) = B(z_0) = \frac{\partial f(z_0)}{\partial x} = \frac{\partial f(z_0)}{\partial y}$, тобто z_0 — критична точка функції f . Відомо [12], що для кожної критичної точки z_0 (крім локального мінімуму і максимуму) існує окіл, у якому функція f спряжена з функцією $\operatorname{Re}(x + iy)^k$ для деякого числа $k \in \mathbb{N} \setminus \{1\}$. Можливі лише два види ізольованих точок: сідло і центр. Далі в роботі будемо розглядати замкнені 1-форми лише з ізольованими нулями, інтегральні криві яких мають скінченне число сідел і сепаратрис. Відомо, що інтегральні криві не мають джерел (витоків), стоків і траєкторій, ω - або α -граничними множинами яких є криві, гомеоморфні колу S^1 .

Означення 2.4. Інтегральна крива $\gamma: \mathbb{R} \rightarrow F$ називається рекурентною, якщо $\gamma \subset \{z \in F: \exists \{t_n\} \rightarrow \pm\infty, \gamma(t_n) \rightarrow z, n \rightarrow \infty\}$.

З означення випливає, що якщо інтегральна крива є замкненою або скрізь щільною на F , то вона є рекурентною.

У кожній точці інтегральної кривої γ задамо єдиний вектор $\bar{p} = (A; B) = \left(\frac{\partial f}{\partial x}; \frac{\partial f}{\partial y}\right)$.

Означення 2.5. Будемо вважати, що в кожній точці кривої γ вектор $\bar{p} = (A, B) = \left(\frac{\partial f}{\partial x}; \frac{\partial f}{\partial y}\right)$ направлений від інтегральної кривої з меншим значенням рівня (з від'ємної частини околу) до інтегральної кривої з більшим значенням рівня (в додатну частину околу), тобто вектор $\bar{p}$ локально порівнює дві сусідні інтегральні криві замкненої 1-форми ω , і називатимемо його порівнюючим напрямком у точці.

Означення 2.6. Нехай точка $z \in \gamma$, $(a(z); b(z))$ — вектор у точці z . Будемо говорити, що у точці z вектор $(b(z); -a(z))$ утворений поворотом вектора $(a(z); b(z))$ за годинниковою стрілкою, а вектор $(-b(z); a(z))$ — проти годинникової стрілки.

Означення 2.7. Компонентою краю ∂F будемо називати підмножину з ∂F , яка гомеоморфна S^1 , і позначатимемо її через K .

3. Поведінка інтегральних кривих в околі компоненти краю K . Дослідимо наступні варіанти поведінки інтегральних кривих в околі компоненти краю K :

1) $K \subseteq \partial F$ належить об'єднанню інтегральних кривих ω :

а) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить хоча б одне сідло;

б) компонента краю $K \subseteq \partial F$ не містить жодного сідла;

2) інтегральні криві ω знаходяться в загальному положенні до компоненти краю $K \subseteq \partial F$ (означення загального положення кривих, множин N^+ і N^- наведено у пп. 3.2):

а) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише точки N^+ ;

б) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише точки N^- ;

в) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить точки N^+ і N^- ;

3) інтегральні криві ω всюди трансверсально перетинають $K \subseteq \partial F$.

Розглянемо детальніше кожен із цих випадків.

3.1. $K \subseteq \partial F$ належить об'єднанню інтегральних кривих ω . а) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить хоча б одне сідло. Відомо [12], що інтегральні криві замкненої 1-форми мають лише сідла парної валентності, але у даній роботі розглядалися замкнені 1-форми на замкнених поверхнях і, відповідно, сідла не знаходилися на межі. Аналогічно до роботи [12] у випадку поверхні з краєм F сідла у $\text{int } F$ мають лише парну валентність, а на межі можливі сідла різної валентності. Тому розглянемо такі випадки:

а₁) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише сідла парної валентності.

Лема 3.1. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить лише сідла парної валентності. Тоді на K кількість таких сідел може бути як парною, так і непарною.

Доведення. Позначимо через $y_i \in K$ довільне сідло парної валентності, через $U(y_i)$ його оточення. Розглянемо ліву крайню точку перетину $\partial U(y_i) \cap K$, і від цієї точки почнемо рухатися у $\text{int } F$ по $\partial U(y_i)$ до правої крайньої точки перетину $\partial U(y_i) \cap K$. Рухаючись по $\partial U(y_i)$, при перетині з кожною наступною сепаратрисою сідла y_i порівнюючий напрямок буде змінюватися на протилежний. Оскільки валентність сідла y_i є парною, то порівнюючий напрямок буде змінюватися парну кількість разів, а тому напрямки порівнюючих напрямків у лівій і правій крайніх точках перетину $\partial U(y_i) \cap K$ будуть однаковими по відношенню до K (тобто або будуть одночасно направлені до K , або від K). Тому при проходженні через оточення сідла довільної парної валентності, яке знаходиться на компоненті краю K , порівнюючі напрямки не змінюють напрямку (зокрема це видно з рис. 1, а для сідла валентності 4).

Отже, незалежно від кількості сідел парної валентності порівнюючі напрямки будуть узгодженими в околі K .

Лему доведено.

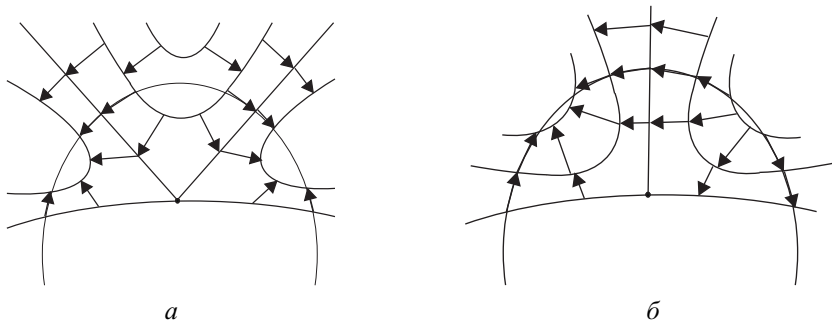

Рис. 1

У цьому випадку заклеїмо дану компоненту K диском D^2 , в середину диска помістимо центр, який будемо називати „0”-центром, а навколо нього побудуємо регулярні рівні. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх у $\text{int } D^2$ до „0”-центра через порівняння регулярних рівнів, легко бачити, що нові побудовані регулярні рівні будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 . Після приклеювання диска новоутворену поверхню будемо позначати через $\tilde{F}$ і ставити на ній біля нового центра „0”.

а₂) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише сідла непарної валентності.

Лема 3.2. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить лише сідла непарної валентності. Тоді кількість таких сідел на K є парною.

Доведення. Позначимо через $y_i \in K$ довільне сідло непарної валентності, через $U(y_i)$ його оточення. Розглянемо ліву крайню точку перетину $\partial U(y_i) \cap K$, і від цієї точки почнемо рухатися у $\text{int } F$ по $\partial U(y_i)$ до правої крайньої точки перетину $\partial U(y_i) \cap K$. Рухаючись по $\partial U(y_i)$, при перетині з кожною наступною сепаратрисою сідла y_i порівнюючий напрямок буде змінюватися на протилежний. Оскільки валентність сідла y_i є непарною, то порівнюючий напрямок буде змінюватися непарну кількість разів, а тому напрямки порівнюючих напрямків у лівій і правій крайніх точках перетину $\partial U(y_i) \cap K$ будуть різними по відношенню до K . Тому при проходженні через оточення сідла довільної парної валентності, яке знаходиться на компоненті краю K , порівнюючі напрямки змінюють напрямок (зокрема це видно з рис. 1, б для сідла валентності 3). Але порівнюючі напрямки мають бути узгодженими в околі K , тому кількість сідел непарної валентності має бути парною на K .

Лему доведено.

Нехай $y_i, i = \overline{1, k}$, — сідла непарної валентності на K . В цьому випадку заклеїмо дану компоненту K диском D^2 , в середину диска помістимо сідло, яке будемо називати „ k ”-сідлом, і з’єднаємо його сепаратрисами з сідлами на K . Зауважимо, що якщо на K є лише два сідла непарної валентності, то „2”-сідла не буде, а сідла y_1 і y_2 будуть з’єднуватися лише однією сепаратрисою. Новоутворені сепаратриси розбивають D^2 на k областей, в кожну з яких помістимо центр із концентричними колами навколо. Для новоутворених центрів нові позначення вводити не будемо, оскільки всі центри однозначно задаються „ k ”-сідлом.

Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної K і продовживши їх у $\text{int } D^2$ до „ k ”-сідла (або до сепаратриси у випадку $k = 2$) через порівняння регулярних рівнів, легко бачити, що нові побудовані регулярні рівні будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 . Після приклеювання диска новоутворену поверхню будемо позначати через $\tilde{F}$ і ставити на ній біля нового сідла „ k ”.

а₃) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить сідла і парної, і непарної валентності.

Лема 3.3. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить сідла і парної, і непарної валентності. Тоді кількість сідел парної валентності є довільною, а непарної валентності — парною.

Доведення безпосередньо випливає з лем 3.1, 3.2.

У даному випадку, не беручи до уваги сідла парної валентності, проводимо описані вище міркування для сідел з непарною валентністю. Утворюємо „ k ”-сідло (чи при $k = 2$ сепаратрису), центри з концентричними колами, як показано на рис. 2, і продовжуємо порівнюючі напрямки у $\text{int } D^2$.

б) компонента краю $K \subseteq \partial F$ не містить жодного сідла. У цьому випадку K є регулярним рівнем. Заклеїмо дану компоненту K диском D^2 і в середину диска помістимо центр, який також будемо називати „0”-центром. Аналогічно, розставивши порівнюючі напрямки в околі даної K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ до „0”-центра через порівняння регулярних рівнів, легко бачити, що нові побудовані регулярні рівні будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на

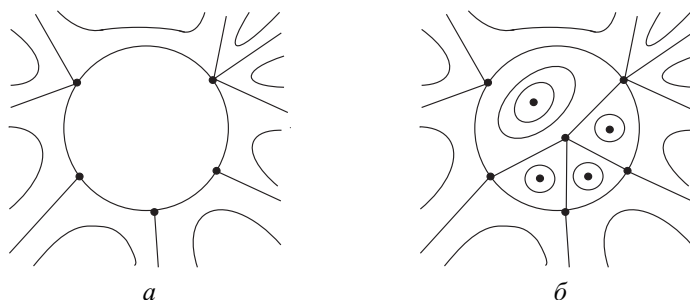

Рис. 2

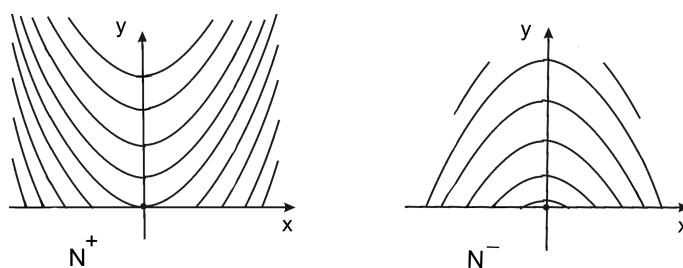

Рис. 3

приклеєний диск D^2 . Після приклеювання диска новоутворену поверхню будемо позначати через $\tilde{F}$ і ставити на ній біля нового центра „0”.

Далі компоненти краю, описані у цій частині, будемо називати компонентами краю варіанта 1.

3.2. Інтегральні криві ω знаходяться в загальному положенні до компоненти краю $K \subseteq \partial F$. Розглянемо точку $z_0 \in K \subseteq \partial F$, і нехай в околі точки z_0 задано карту з координатами (x, y) , $y \geq 0$ таку, що $z_0 = (x_0, 0)$. У карті (x, y) подамо криву γ у вигляді $\gamma(t) = (x(t), y(t))$, тоді $\gamma'(t_0) = (x'(t_0), y'(t_0))$ — дотичний вектор до γ у точці z_0 . Якщо $y'(t_0) \neq 0$, то інтегральні криві замкненої 1-форми ω трансверсальні до краю $K \subseteq \partial F$ у точці z_0 , а якщо $y'(t_0) = 0$, то інтегральні криві ω дотичні до $K \subseteq \partial F$ у точці z_0 . Позначимо через $N \subset \partial F$ множину точок, у яких інтегральні криві ω дотикаються краю ∂F .

Означення 3.1. Точку $z_0 \in N$ будемо називати невідродженою, якщо в системі координат (x, y) , яку вибрано, як описано вище, $y'(t_0) = 0$ і $y''(t_0) \neq 0$.

Множину N назвемо невідродженою, якщо всі її точки невідроджені.

Приклеїмо до даної компоненти краю K комір $S^1 \times [0; 1]$ і продовжимо інтегральні криві на нього. Таким чином ми продовжимо криві ω за K .

Означення 3.2. Позначимо точки множини N , у яких $y''(t_0) > 0$, через N^+ , а точки, в яких $y''(t_0) < 0$, через N^- .

Можливу поведінку інтегральних кривих замкненої 1-форми ω у невідродженій точці (початок координат) зображено на рис. 3.

Означення 3.3. Будемо говорити, що інтегральні криві замкненої 1-форми ω знаходяться в загальному положенні до компоненти краю $K \subseteq \partial M$, якщо во-

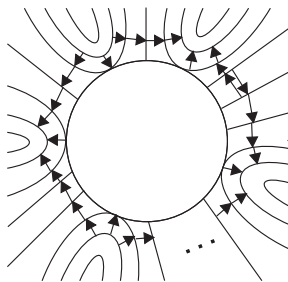

Рис. 4

ни дотикаються до K в не вироджених точках множини N і перетинають K трансверсально в усіх інших точках.

а) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише точки N^+ .

Лема 3.4. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить лише точки N^+ . Тоді кількість точок N^+ буде парною на K .

Доведення проведемо від супротивного. Нехай інтегральні криві замкненої 1-форми ω на K мають $k = 2l + 1$, $l \in \mathbb{N} \cup \{0\}$, точок N^+ . Позначимо ці точки через $y_1, \dots, y_k \in N^+$, рухаючись по K . Розпочавши з області, що знаходиться в околі K між точками y_i і y_{i+1} , розставимо порівнюючі стрілки між інтегральними кривими ω в околі K . При переході через окіл кожної точки y_i , $i = \overline{1, k}$, порівнюючі напрямки змінюють напрямком на протилежний, як показано на рис. 4.

Оскільки число точок y_i , $i = \overline{1, k}$, є непарним, то початкові порівнюючі напрямки змінюватимуть напрямком непарну кількість разів. Тому після розставлення порівнюючих напрямків у всьому околі K між інтегральними кривими, з яких було почато розставлення порівнюючих стрілок, будуть існувати два протилежно напрямлені напрямки. Тоді дані криві не будуть задавати інтегральні криві замкненої 1-форми. Отримали суперечність, що й завершує доведення леми.

Заклеїмо дану компоненту K диском D^2 і продовжимо інтегральні криві ω на D^2 таким чином.

При $|N^+| = 2$ можливий лише один варіант, показаний на рис. 5, а. Нехай $N^+ = \{y_1, y_2\}$, тоді точки y_1, y_2 розбивають K на дві частини: (y_1, y_2) і (y_2, y_1) . Кожну криву з (y_1, y_2) неперервно з'єднаємо з деякою кривою з (y_2, y_1) так, щоб між різними кривими не виникало перетинів (рис. 5, б). Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння нових кривих, що не перетинаються, легко бачити, що ці нові криві будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 .

При $|N^+| > 2$, як показано на рис. 6, помістимо сідло в центр D^2 , яке буде нулем замкненої 1-форми ω , а кожна сепаратриса, що виходить з нього, буде проходити між двома сусідніми точками y_i і y_{i+1} . Оскільки кількість точок $y_1, \dots, y_k$ є парною, то і кількість сепаратрис також буде парною. Новоутворене сідло будемо називати „+”-сідлом, а на новоутвореній поверхні будемо ставити біля цього сідла „+”. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння нових кривих і сепаратрис, легко бачити, що ці нові

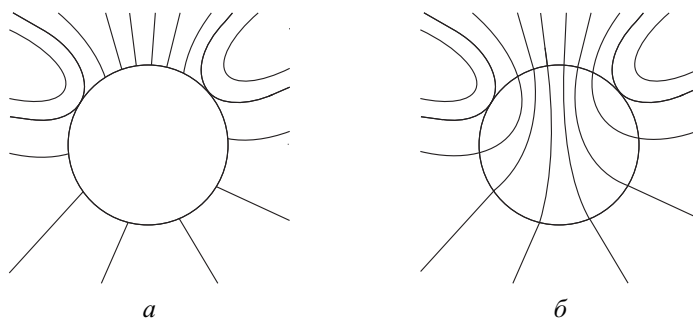

Рис. 5

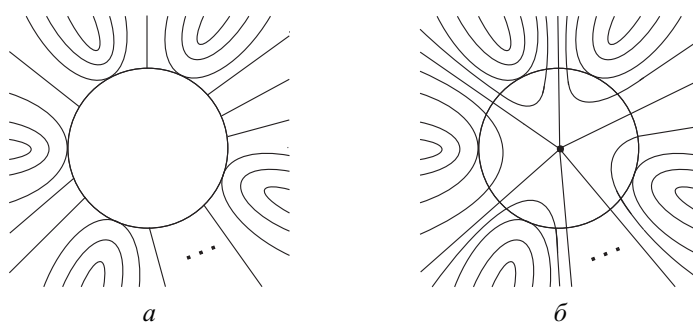

Рис. 6

криві і сепаратриса будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 .

Отже, продовжуючи інтегральні криві замкненої 1-форми з компоненти краю $K \subseteq \partial F$ на приклеєний до K диск D^2 , отримуємо новоутворену поверхню $\tilde{F}$ і при $|N^+| = 2$ випадок без особливостей або при $|N^+| > 2$ „+”-сідло парної валентності $|N^+|$.

б) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить лише точки N^- .

Лема 3.5. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить лише точки N^- . Тоді кількість точок N^- буде парною на K .

Доведення проведемо від супротивного. Нехай, як і для точок N^+ , інтегральні криві ω мають на K непарну кількість точок $y_1, \dots, y_k \in N^-, k = 2l+1, l \in \mathbb{N} \cup \{0\}$. Розставляємо порівнюючі напрямки між інтегральними кривими ω в околі K . При переході через окіл кожної точки $y_i, i = \overline{1, k}$, порівнюючі напрямки змінюють напрямок на протилежний, як показано на рис. 7.

Оскільки число точок $y_i, i = \overline{1, k}$, є непарним, то початкові порівнюючі напрямки змінюватимуть напрямок непарну кількість разів. Тому після розставлення порівнюючих напрямків у всьому околі K між інтегральними кривими, з яких було почато розставлення порівнюючих стрілок, будуть існувати два протилежно напрямлених напрямки. Тоді дані криві не будуть задавати інтегральні криві замкненої 1-форми. Отримали суперечність, що й завершує доведення леми.

Заклеїмо дану компоненту K диском D^2 і продовжимо інтегральні криві ω на D^2 таким чином.

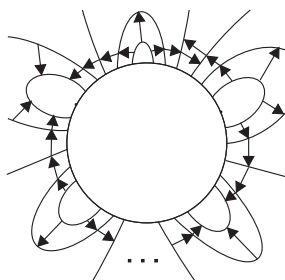

Рис. 7

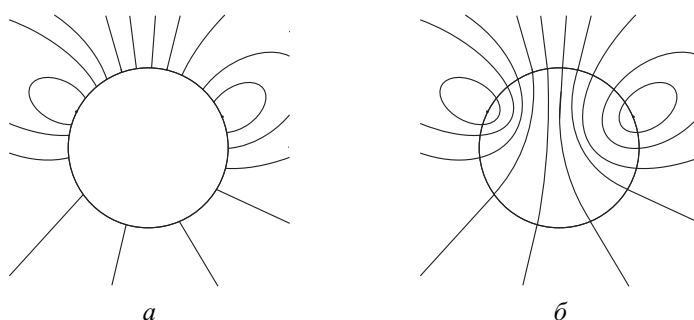

Рис. 8

При $|N^-| = 2$ можливий лише один варіант, показаний на рис. 8, *a*. Нехай $N^- = \{y_1, y_2\}$, тоді точки y_1, y_2 розбивають K на дві частини: (y_1, y_2) і (y_2, y_1) . Кожну криву з (y_1, y_2) неперервно з'єднуємо з деякою кривою з (y_2, y_1) так, щоб між різними кривими не виникало перетинів (рис. 8, *б*). Таким чином отримуємо два центри y_1 і y_2 , навколо яких розташовані замкнені криві. Новоутворені центри будемо позначати „01” і „02”. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння частин кіл навколо „01”- і „02”-центрів, легко бачити, що ці нові криві будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 .

При $|N^-| > 2$, як показано на рис. 9, помістимо сідло в центр D^2 , яке буде нулем замкненої 1-форми ω , а кожна сепаратриса, що виходить з нього, буде проходити між двома сусідніми точками y_i і y_{i+1} . Оскільки кількість точок $y_1, \dots, y_k$ є парною, то і кількість сепаратрис також буде парною. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння нових кривих і сепаратрис, легко бачити, що ці нові криві і сепаратриса будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 . Новоутворене сідло будемо називати „-”-сідлом, а на новоутвореній поверхні будемо ставити біля сідла „-”. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння нових кривих і сепаратрис, легко бачити, що ці нові криві і сепаратриса будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 .

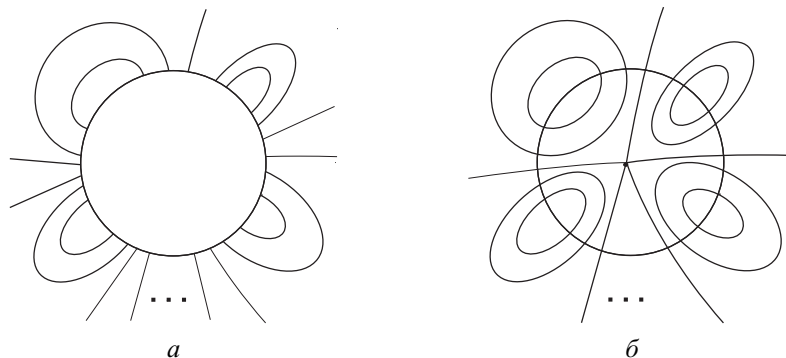

Рис. 9

Отже, продовжуючи інтегральні криві замкненої 1-форми з компоненти краю $K \subseteq \partial F$ на приклеєний до K диск D^2 , отримуємо новоутворену поверхню $\tilde{F}$ і при $|N^-| = 2$ два центри або при $|N^-| > 2$ „-”-сідло парної валентності $|N^-|$.

в) компонента краю $K \subseteq \partial F$ містить точки N^+ і N^- .

Лема 3.6. Нехай F — компактна поверхня з краєм ∂F і $K \subseteq \partial F$ — компонента краю, яка містить лише точки N^+ і N^- . Тоді кількість точок N^+ і N^- буде парною на K .

Доведення проведемо від супротивного. Нехай, як і для точок N^+ і N^- , інтегральні криві ω мають на K непарну кількість точок $y_1, \dots, y_k \in N^+ \cup N^-$, $k = 2l + 1$, $l \in \mathbb{N} \cup \{0\}$. Розставляємо порівнюючі напрямки між інтегральними кривими ω в околі K . При переході через окіл точки y_i , $i = \overline{1, k}$, порівнюючі напрямки змінюють напрямок на протилежний. Оскільки число точок y_i , $i = \overline{1, k}$, є непарним, то початкові порівнюючі напрямки змінюватимуть напрямок непарну кількість разів, тому між інтегральними кривими, з яких було почато розставлення порівнюючих стрілок, будуть існувати два протилежно напрямлених напрямки. Тоді дані криві не будуть задавати інтегральні криві замкненої 1-форми. Отримали суперечність, що й завершує доведення леми.

Розглянемо для прикладу випадок, зображений на рис. 10. Заклеїмо дану компоненту K диском D^2 і продовжимо інтегральні криві ω на D^2 таким чином: помістимо сідло в центр D^2 , яке буде нулем замкненої 1-форми ω , а кожна сепаратриса, що виходить з нього, буде проходити між двома сусідніми точками y_i і y_{i+1} . При цьому якщо сепаратриса проходить між двома точками, одна з яких належить N^+ , а інша — N^- , то вона утворює петлю і знову повертається в те ж сідло. Оскільки кількість точок $y_1, \dots, y_k$ є парною, то і кількість сепаратрис також буде парною. Новоутворене сідло будемо називати „±”-сідлом, а на новоутвореній поверхні будемо ставити біля цього сідла „±”. Розставивши порівнюючі напрямки в околі даної компоненти K і продовживши їх в $\text{int } D^2$ через порівняння нових кривих і сепаратрис, легко бачити, що ці нові криві і сепаратриса будуть продовженням інтегральних кривих замкненої 1-форми ω на приклеєний диск D^2 .

Отже, продовжуючи інтегральні криві замкненої 1-форми з компоненти краю $K \subseteq \partial F$ на приклеєний до K диск D^2 , отримуємо новоутворену поверхню $\tilde{F}$ і „±”-сідло парної валентності $|N^+ \cup N^-|$.

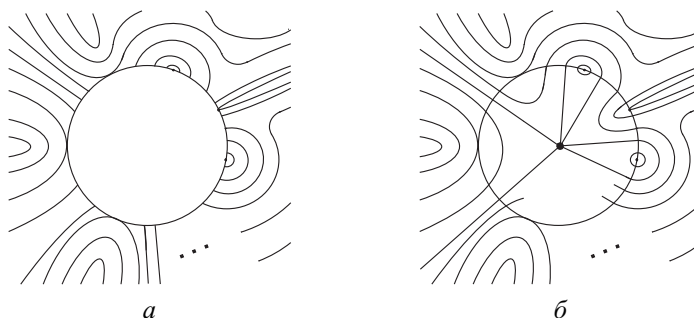

Рис. 10

Далі компоненти краю, описані у цій частині, будемо називати компонентами краю варіанта 2.

3.3. Інтегральні криві ω скрізь трансверсально перетинають $K \subseteq \partial F$. Нехай поверхня F має $n \geq 1$ компонент краю $K \subseteq \partial F$, кожен з яких інтегральні криві ω перетинають трансверсально в кожній точці. Далі у цьому підпункті дані компоненти краю будемо називати компонентами краю варіанта 3. При деякому вкладенні поверхні F в $\mathbb{R}^n$ побудуємо гомеоморфне перетворення F таким чином, щоб існувала функція висоти, для якої всі компоненти варіанта 3 лежали б на одному максимальному рівні. Задамо однакові орієнтації на всіх компонентах краю варіанта 3. Позначимо через F' „дзеркальну” копію початкової поверхні F відносно максимального рівня, а через ω' замкнену 1-форму, задану на F' . Очевидно, що F' буде мати також $n \geq 1$ компонент краю варіанта 3 і ці компоненти будуть мати орієнтації такі ж, як і їх копії в F . Розглянемо n ручок $S^1 \times [0; 1]$, в яких $S^1 \times \{0\}$ і $S^1 \times \{1\}$ мають таку ж орієнтацію, як і компоненти краю варіанта 3. Ототожнимо кожен парю компонент краю (під парю розуміється сама компонента на поверхні F і її „дзеркальна” копія на поверхні F' відносно максимального рівня) з межами однієї з n ручок. Отримаємо нову поверхню, яку будемо позначати $F \cup F'$.

Після такого склеювання інтегральні криві ω , які були трансверсальними до кожної з компонент краю $K \subseteq \partial F$ варіанта 3, продовжаться в $F \cup F'$ на інтегральні криві ω' , які були трансверсальними до кожної з компонент краю $K' \subseteq \partial F'$ варіанта 3.

Зауваження 3.1. Якщо F і F' мають лише компоненти краю варіанта 3, то $F \cup F'$ — замкнена поверхня, якщо ж F і F' мають ще й компоненти краю варіантів 1 або 2, то $F \cup F'$ — компактна поверхня з краєм, тому далі у даному підпункті будемо писати, що $F \cup F'$ — поверхня.

Лема 3.7. Нехай F — орієнтована компактна поверхня з краєм роду p . Тоді $F \cup F'$ — орієнтована поверхня роду $2p + n - 1$, де n — кількість компонент краю варіанта 3.

Доведення. Поверхні F і F' орієнтовані. Оскільки орієнтація меж кожної ручки і орієнтація компонент краю збігаються, то після заклеювання ручками пар компонент краю поверхонь F і F' отримаємо, що $F \cup F'$ — орієнтована поверхня.

Поверхня F має рід p , поверхня F' — рід p , як копія F . Заклеювання ручкою однієї пари „дзеркально” протилежних компонент краю роду не змінить. Заклеювання кожної наступної пари „дзеркально” протилежних компонент краю (їх буде

$n - 1$) еквівалентне приклеюванню ручки до орієнтованої поверхні, кожна з яких буде збільшувати рід на 1. Тому рід $F \cup F'$ буде $2p + n - 1$.

Лему доведено.

Лема 3.8. *Нехай F — неорієнтована компактна поверхня з краєм роду p . Тоді $F \cup F'$ — неорієнтована поверхня роду $2(p + n - 1)$, де n — кількість компонент краю варіанта 3.*

Доведення. Поверхні F і F' неорієнтовані. Оскільки орієнтація меж кожної ручки і орієнтація компонент краю збігаються, то після заклеювання ручками пар компонент краю поверхонь F і F' отримаємо, що $F \cup F'$ — неорієнтована поверхня.

Поверхня F має рід p , поверхня F' — рід p , як копія F . Заклеювання рукою однієї пари „дзеркально” протилежних компонент краю роду не змінить. Заклеювання кожної наступної пари „дзеркально” протилежних компонент краю (їх буде $n - 1$) еквівалентне приклеюванню ручки до неорієнтованої поверхні, кожна з яких буде збільшувати рід на 2. Тому рід $F \cup F'$ буде $2p + 2(n - 1) = 2(p + n - 1)$.

Лему доведено.

Зауваження 3.2. На поверхні $F \cup F'$ існує інволюція $\psi: F \cup F' \rightarrow F \cup F'$, яка кожній точці з $F \cup F'$ ставить у відповідність симетричну („дзеркальну”) відносно межі склеювання (максимального рівня). Тому ця інволюція ψ переводить нулі в нулі, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „ k ”-сідла в точки того ж типу, криві на криві, додатні підобласті в додатні, від’ємні — у від’ємні, а на компонентах краю, які інтегральні криві скрізь перетинають трансверсально, ψ діє тотожно.

Таким чином ми отримали поверхню $F \cup F'$, на якій існує інволюція ψ і яка не має компонент краю $K \subseteq \partial F$ варіанта 3.

4. Загальний випадок. Нехай задано компакту поверхню F з краєм ∂F . Якщо ∂F містить тільки компоненти краю варіантів 1 або 2, то, заклеївши їх дисками D^2 , отримаємо нову поверхню $\tilde{F}$ з „0”-, „01”-, „02”-центрами, „+”-, „-”-, „±”-, „ k ”-сідла. Якщо $\tilde{F}$ містить компоненти краю варіанта 3, то будемо поверхню $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$. Після всіх цих перебудов новоутворену замкнену 1-форму на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ будемо позначати через $\tilde{\omega}$.

Зауваження 4.1. Якщо поверхня F не містить компонент краю варіантів 1 або 2, то $\tilde{F} \cup \tilde{F}' = F \cup F'$.

Якщо поверхня F не містить компонент краю варіанта 3, то $\tilde{F} \cup \tilde{F}' = \tilde{F}$.

Введемо деякі означення.

Означення 4.1. Диференціальні 1-форми $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, задані на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$, називаються траєкторно еквівалентними, якщо існує гомеоморфізм $h: \tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$, що відображає нулі в нулі, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „ k ”-сідла в точки того ж типу, а криві на криві. При цьому h називається траєкторною еквівалентністю. Якщо, крім того, h зберігає розбиття кожного малого околу точки $z \in \tilde{F} \cup \tilde{F}' \setminus N(\tilde{\omega})$ на додатну і від’ємну частину, то він називається топологічною еквівалентністю, а відповідні 1-форми називаються топологічно еквівалентними.

Нехай $S_i \neq \emptyset$ — множина нулів замкненої 1-форми $\tilde{\omega}_i$ на $\tilde{F}$, $S'_i \neq \emptyset$ — множина нулів 1-форми $\tilde{\omega}_i$ на $\tilde{F}'$.

Означення 4.2. Будемо вважати, що топологічна еквівалентність h замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ зберігає розбиття на вершини, якщо $h(S_1) = S_2$, $h(S'_1) = S'_2$.

Теорема 4.1. Нехай F — компактна поверхня з краєм роду p і на F задано дві замкнені 1-форми ω_1 і ω_2 . Для того щоб ω_1 і ω_2 були топологічно еквівалентними, необхідно і достатньо, щоб для $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, заданих на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$, існувала топологічна еквівалентність зі збереженням розбиття на вершини.

Доведення. *Необхідність.* За умовою теореми ω_1 і ω_2 є топологічно еквівалентними, тобто існує $h: F \rightarrow F$ — топологічна еквівалентність.

Якщо F має компоненти краю варіантів 1 або 2, то даний гомеоморфізм h задає топологічну еквівалентність і між околами кожної компоненти краю. Оскільки для однакових компонент краю (компоненти краю вважаються однаковими, якщо вони одночасно мають однакові властивості з варіантів 1 або 2) продовження інтегральних кривих на приклеєний диск D^2 є однаковим, то тим самим ми однозначно продовжуємо топологічну еквівалентність h з поверхні F на поверхню $\tilde{F}$. Звідси випливає $h(S_1) = S_2$.

Якщо F має компоненти краю варіанта 3, то будемо поверхню $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ з заданими на ній замкненими 1-формами $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$.

Нехай ψ_i — інволюція на поверхні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$, на якій задано $\tilde{\omega}_i$. Внаслідок того, що інволюції ψ_1 і ψ_2 переводять нулі в нулі, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „k”-сідла в точки того ж типу, криві на криві, додатні частини півоколів у додатні, від’ємні — у від’ємні, $\psi_2 \circ h \circ \psi_1^{-1}: \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F}'$ — топологічна еквівалентність. Оскільки на межі склеювання $\psi_1^{-1}(x) = \psi_2(x) = x$, то

$$H(x) := \begin{cases} \psi_2 \circ h \circ \psi_1^{-1}(x), & x \in \tilde{F}', \\ h(x), & x \in \tilde{F}, \end{cases} \quad x \in \tilde{F} \cup \tilde{F}'$$

— топологічна еквівалентність $\tilde{\omega}_1$ та $\tilde{\omega}_2$ і $H(S_1) = h(S_1) = S_2$, $H(S'_1) = \psi_2 \circ h \circ \psi_1^{-1}(S'_1) = \psi_2 \circ h(S_1) = \psi_2(S_2) = S'_2$.

Достатність. Розглянемо такі випадки.

1. Поверхня $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ не має нулів.

За теоремою Хопфа це можливо у випадку, коли $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ — орієнтована поверхня роду 1 або неорієнтована поверхня роду 2. Як показано в доведеннях лем 3.7, 3.8, при склеюванні з 2-ї пари компонент варіанта 3 рід орієнтованої поверхні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ завжди збільшується на 1, а неорієнтованої — на 2. Тому $\tilde{F}$ буде поверхнею роду 0, тобто гомеоморфною $S^1 \times [0; 1]$. Враховуючи, що $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ не має нулів, а отже, $\tilde{F}$ також не має нулів, маємо $\tilde{F} = F$.

Оскільки на $F \cong S^1 \times [0; 1]$ інтегральні криві скрізь трансверсальні до $S^1 \times \{0\}$ і до $S^1 \times \{1\}$, то гомеоморфними перетвореннями можна подати інтегральні криві у вигляді $z \times [0; 1]$, $z \in S^1$. Тоді ω_1 і ω_2 , задані на $F \cong S^1 \times [0; 1]$, будуть мати вигляд $z \times [0; 1]$, $z \in S^1$ і завжди будуть топологічно еквівалентними.

2. Поверхня $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ має нулі.

Позначимо через H топологічну еквівалентність між $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, $H(S_1) = S_2$, $H(S'_1) = S'_2$. Нехай K_{ij} ($i = \overline{1, 2}$, $j = \overline{1, J}$, J — кількість компонент варіанта 3) — межі склеювання $\tilde{F}$ і $\tilde{F}'$ при утворенні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ з заданою замкненою 1-формою $\tilde{\omega}_i$, тобто K_{ij} — компоненти краю варіанта 3. Розглянемо деяку компоненту краю K_{1j_0} , $j_0 \in \{1, \dots, J\}$, і нехай $H(K_{1j_0}) = K'_{2j_0}$.

Розіб'ємо доведення на декілька частин.

1. Довільну компоненту краю варіанта 3 перетинає хоча б одна сепаратриса. Нехай K — довільна компонента краю варіанта 3. Покажемо, що існує сідло $x \in$

$\in \tilde{F}$, з якого виходить сепаратриса і перетинає K . Припустимо супротивне: такого сідла не існує. Тоді всі інтегральні криві, які перетинають $K_{i_{j_0}}$ трансверсально, перетинають лише одну відмінну від K компоненту краю варіанта 3, а поверхня $\tilde{F}$ гомеоморфна циліндру $S^1 \times [0; 1]$ з інтегральними кривими $z \times [0; 1]$, $z \in S^1$. Це неможливо, адже ми розглядаємо випадок, коли поверхня $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ має нулі. Тому існує сідло $x \in \tilde{F}$, з якого виходить сепаратриса і перетинає K . Оскільки за побудовою $\tilde{F}'$ є копією $\tilde{F}$, то існує сідло $x' \in \tilde{F}'$ та x з x' з'єднує сепаратриса, яка перетинає K .

Нехай сідла x та x' з'єднує сепаратриса γ_1 , яка перетинає $K_{1_{j_0}}$ і є кривою $\tilde{\omega}_1$. Сідла $H(x) = y$ і $H(x') = y'$ сполучає сепаратриса $H(\gamma_1) = \gamma_2$, яка є кривою $\tilde{\omega}_2$. Оскільки H зберігає розбиття на вершини, то $y \in \tilde{F}$, $y' \in \tilde{F}'$ і існує компонента краю $K_{2_{j_0}}$ варіанта 3, яку γ_2 перетинає.

2. $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ перетинає однакова кількість сепаратрис. Покажемо, що довільна сепаратриса перетинає довільну компоненту краю варіанта 3 лише в одній точці. Якщо існує сепаратриса, яка перетинає компоненту краю варіанта 3 більше ніж в одній точці, то це можливо лише у випадку, коли ця компонента краю має точки дотику з інтегральними кривими, що неможливо, адже довільну межу склеювання інтегральні криві перетинають скрізь трансверсально.

Покажемо, що між $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ немає сідел. Припустимо супротивне: між $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ існує сідло y . Оскільки $K_{2_{j_0}}$ — компонента краю варіанта 3, то існує симетричне відносно $K_{2_{j_0}}$ сідло y' та y і y' знаходяться по один бік від $K'_{2_{j_0}}$. Застосувавши H^{-1} , отримаємо, що $H^{-1}(y)$ і $H^{-1}(y')$ знаходяться по один бік від $K_{1_{j_0}}$. Це неможливо, адже H зберігає розбиття на вершини. Тому між $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ немає сідел.

З попередніх міркувань випливає, що $K'_{2_{j_0}}$ і $K_{2_{j_0}}$ перетинає однакова кількість сепаратрис.

3. $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ ізоморфні. Нехай $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ перетинають $S \in \mathbb{N}$ сепаратрис. Позначимо через $\{b_s\}$, $\{b'_s\}$, $s = \overline{1, S}$, точки перетину S сепаратрис з $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ відповідно. Точки $\{b_s\}$, $\{b'_s\}$ розбивають $K_{2_{j_0}}$ і $K'_{2_{j_0}}$ на частини $[b_s; b_{s+1}]$ і $[b'_s; b'_{s+1}]$ відповідно, де $b_1 = b_{S+1}$, $b'_1 = b'_{S+1}$.

Оскільки інтегральні криві не мають стоків, витоків, ω - чи α -граничних множин, гомеоморфних колу, а криві $\tilde{\omega}_2$, які перетинають $K_{2_{j_0}}$ у точках $(b_s; b_{s+1}) \subset \subset K_{2_{j_0}}$, не є сепаратрисами, то ці криві будуть замкненими на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$. Зауважимо, що замкнені криві $\tilde{\omega}_2$, які перетинають $K_{2_{j_0}}$ у точках $(b_s; b_{s+1})$, будуть гомотопними, бо інакше між ними завжди існувало б сідло, яке і порушувало б гомотопію цих кривих, а його сепаратриса задавала б точку $b_{s_0} \in (b_s; b_{s+1})$, чого бути не може.

Розглянемо неперервне відображення $\eta: [0; 1] \times [0; 1] \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$ таке, що вертикальні шари $\{t\} \times [0; 1]$ гомеоморфно відображаються на криві $\tilde{\omega}_2$ в чотирикутник $b_s b'_s b'_{s+1} b_{s+1}$, $\eta([0; 1] \times \{0\}) = [b_s; b_{s+1}] \subseteq K_{2_{j_0}}$, $\eta([0; 1] \times \{1\}) = [b'_s; b'_{s+1}] \subseteq K'_{2_{j_0}}$.

Зафіксуємо деяку точку $a_{t_0} \in (b_s; b_{s+1})$, $a_{t_0} = \eta(t_0 \times \{0\}) \in \gamma_{t_0}$, де $t_0 \in (0; 1)$, γ_{t_0} — замкнена крива $\tilde{\omega}_2$. На кожній сепаратрисі можна неперервно відобразити b_s в b'_s . Розпочинаючи з точок b_s і b_{s+1} , розглянемо неперервне відображення точок $a_t = \eta(t \times \{0\}) \subseteq [b_s; b_{s+1}]$ в точки $a'_t = \eta(t \times \{1\}) \subseteq [b'_s; b'_{s+1}]$ по інтегральних кривих $\tilde{\omega}_2$. Відстань від a_t до a'_t позначимо через $s_t = \eta(t \times [0; 1])$. Змінюючи неперервно точки від b_s і від b_{s+1} до a_{t_0} і відображаючи a_t в a'_t , отримуємо неперервну зміну відстаней $\{s_t\}$ з правої і лівої сторін відносно a_{t_0} .

Якщо, дійшовши до a_{t_0} , ми маємо однакові відстані з правої і лівої сторін від a_{t_0} до a'_{t_0} , то неперервно відображаємо a_{t_0} в a'_{t_0} і отримуємо ізотопію $[b_s; b_{s+1}]$ в $[b'_s; b'_{s+1}]$.

Дійшовши до a_{t_0} , ми можемо отримати різні відстані з правої і лівої сторін від a_{t_0} до a'_{t_0} . Оскільки криві $\tilde{\omega}_2$ трансверсально перетинають K'_{2j_0} , то різні відстані можливі у випадку, коли існує скручування Дена D , яке діє в околі γ_{t_0} вздовж кривих $\tilde{\omega}_2$, тобто залишає їх нерухомими, а частина K'_{2j_0} з околу γ_{t_0} обертається навколо γ_{t_0} певну кількість разів. Тому відстані з правої і лівої сторін від a_{t_0} до a'_{t_0} будуть відрізнятися на $s \cdot n$, де s — довжина γ_{t_0} , n — кількість обертів навколо γ_{t_0} . У цьому випадку неперервне відображення a_{t_0} в a'_{t_0} неможливе. Тоді H в околі γ_{t_0} можна реалізувати як n скручувань Дена D відносно γ_{t_0} . Застосувавши n разів D^{-1} , отримаємо, що відстані з правої і лівої сторін у точці a_{t_0} будуть рівними s_{t_0} , а a_{t_0} буде неперервно відображатися в a'_{t_0} . Зауважимо, що скручування Дена діє вздовж інтегральних кривих, тому є топологічною еквівалентністю. Тоді і в цьому випадку отримуємо ізотопію $[b_s; b_{s+1}]$ в $[b'_s; b'_{s+1}]$.

Застосувавши описані міркування до кожного проміжку $[b_s; b_{s+1}]$, отримаємо ізотопію $f_{t_{j_0}}, t \in [0; 1]$ таку, що

$$f_{0j_0}(K_{2j_0}) = K_{2j_0}, \quad f_{1j_0}(K_{2j_0}) = K'_{2j_0}.$$

Зауважимо, що побудована ізотопія $f_{t_{j_0}}$ компоненти краю K_{2j_0} буде продовжуватися до ізотопії всієї поверхні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$, бо діє в деякому околі $K_{2j_0} \cup K'_{2j_0}$ і тотожно поза ним. Ізотопію $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ також будемо позначати через $f_{t_{j_0}}$, і f_{1j_0} буде топологічною еквівалентністю $\tilde{\omega}_2$, бо діє вздовж інтегральних кривих, тобто залишає її нерухомими.

Провівши аналогічні міркування для всіх меж склеювання K_{1j} , отримаємо, що

$$f_{11} \circ \dots \circ f_{1J} \circ H: \quad \tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$$

— топологічна еквівалентність $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, яка межі склеювання відображає в межі склеювання.

Зафіксувавши деякий нуль з множини нулів S_1 і розглянувши всі можливі криві, які не перетинають K_{1j} , $j = \overline{1, J}$, і сполучають даний нуль з довільною точкою, переконаємось, що

$$f_{11} \circ \dots \circ f_{1J} \circ H: \quad \tilde{F} \rightarrow \tilde{F}$$

— топологічна еквівалентність $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$. Позначимо через $\cup \{\text{int } D^2\}$ внутрішності всіх дисків D^2 , які приклеювалися до компонент краю варіантів 1 та 2. З топологічної еквівалентності $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ випливає однакова кількість компонент краю варіантів 1 та 2 на поверхнях $\tilde{F} \setminus \cup \{\text{int } D^2\}$ з заданою $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{F} \setminus \cup \{\text{int } D^2\}$ з заданою $\tilde{\omega}_2$ та однотипна поведінка кривих $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ в околах цих компонент. Тому

$$f_{11} \circ \dots \circ f_{1J} \circ H: \quad \tilde{F} \setminus \cup \{\text{int } D^2\} \rightarrow \tilde{F} \setminus \cup \{\text{int } D^2\}$$

— також топологічна еквівалентність. Оскільки $\tilde{F} \setminus \cup \{\text{int } D^2\} = F$, $\tilde{\omega}_1|_F = \omega_1$, $\tilde{\omega}_2|_F = \omega_2$, то

$$f_{11} \circ \dots \circ f_{1J} \circ H: \quad F \rightarrow F$$

— шукана топологічна еквівалентність замкнених 1-форм ω_1 і ω_2 .

Теорему доведено.

Об'єднання нулів, „0”-, „01”-, „02”-центрів, „+”-, „-”-, „±”-, „k”-сідел та інтегральних кривих, що їх з'єднують, будемо розглядати як граф $G(\tilde{\omega})$, що вкладений у поверхню $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$. Вершинами графа є нулі, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „k”-сідла, а ребрами — інтегральні криві, що їх з'єднують. При цьому якщо з вершини виходить незамкнена рекурентна півкрива, то для отримання графа $G(\tilde{\omega})$ обріжемо цю півкриву на деякій відстані від нуля і отримаємо ребро з однією вершиною валентності 1.

Теорема 4.2. *Нехай $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ — замкнена поверхня роду p і на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ задано дві замкнені 1-форми $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$. Для того щоб $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ були топологічно еквівалентними зі збереженням розбиття на вершини, необхідно і достатньо, щоб:*

1) для $G(\tilde{\omega}_1) \neq \emptyset$ і $G(\tilde{\omega}_2) \neq \emptyset$ виконувались умови:

існував гомеоморфізм $f: \tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$ зі збереженням розбиття на вершини, обмеження якого на $G(\tilde{\omega}_1)$ задає ізоморфізм графів $G(\tilde{\omega}_1)$ і $G(\tilde{\omega}_2)$, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „k”-сідла переходять у вершини того ж типу;

області, що обмежені ребрами графа $G(\tilde{\omega}_1)$, переходили в області, що обмежені образами цих ребер у графі $G(\tilde{\omega}_2)$;

додатні підобласті переходили у додатні, від'ємні — у від'ємні;

2) для пар областей з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ або з $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, кожна з яких містить хоча б одну незамкнену рекурентну півкриву, виконувались умови:

для орієнтованих областей роду $r = 1$ числа обертання незамкнених рекурентних півкривих замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ мають бути сумірними;

для орієнтованих областей роду $r \geq 2$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, що мають сумірні гомотопічні класи обертання;

для неорієнтованих областей роду $r = 3$ числа обертання півкривих замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ повинні бути сумірними;

для неорієнтованих областей роду $r \geq 4$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, що мають однакові орбіти обертання.

Доведення. Необхідність. Нехай $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ топологічно еквівалентні на $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ зі збереженням розбиття на вершини, тобто існує $h: \tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$ — топологічна еквівалентність. Тоді $f = h|_{G(\tilde{\omega}_1)}$ — шуканий гомеоморфізм зі збереженням розбиття на вершини і умови п. 1 впливають з властивостей h .

Оскільки h задає топологічну еквівалентність $\tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$ і зберігає розбиття на вершини, то, як показано при доведенні теореми 4.1, $h(\tilde{F}) = \tilde{F}$, $h(\tilde{F}') = \tilde{F}'$. Тому h задає топологічну еквівалентність і між відповідними областями з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$. В кожній області з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ позаклеюємо межі дисками D^2 і розглянемо кожну таку перебудовану область як орієнтовану чи неорієнтовану поверхню (орієнтація початкової і перебудованої областей збігаються). Тоді, використавши теорему 1 з [10] для орієнтованих поверхонь і теореми 4.1–4.3 з [11] для неорієнтованих поверхонь, отримаємо потрібні умови п. 2.

Достатність. Нехай $\tilde{F} \cup \tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, $i = 1, 2$, — об'єднання областей двох типів:

1) заповнених замкненими інтегральними кривими;

2) заповнених незамкненими рекурентними інтегральними кривими.

Як і в роботі [10], зафіксуємо структуру прямого добутку на областях типу 1 і продовжимо гомеоморфізм між графами до гомеоморфізму між областями.

Заклеївши межі в областях типу 2 дисками D^2 , отримаємо поверхні з заданими на них замкненими 1-формами. Використовуючи для кожної новоутвореної поверхні теорему 1 з [10] для орієнтованих поверхонь або теореми 4.1–4.3 з [11] для неорієнтованих поверхонь, встановлюємо топологічну еквівалентність між цими поверхнями. Видаливши прикленні диски, отримаємо топологічні еквівалентності окремо між парами областей з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ і з $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$.

За необхідності, підправляючи топологічну еквівалентність областей з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ і $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ в околах їх меж (графів) так, щоб топологічна еквівалентність при обмеженні на межі збігалася з гомеоморфізмами графів, отримуємо в сукупності топологічну еквівалентність поверхні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$. Враховуючи, що f зберігає розбиття на вершини і знайдені топологічні еквівалентності саме між парами областей з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ і з $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, переконуємось, що топологічна еквівалентність поверхні $\tilde{F} \cup \tilde{F}'$ зберігає розбиття на вершини.

З теорем 4.1 і 4.2 безпосередньо випливає такий наслідок.

Наслідок 4.1. *Нехай F — компактна поверхня з краєм роду p і на F задано дві замкнені 1-форми ω_1 і ω_2 . Для того щоб ω_1 і ω_2 були топологічно еквівалентними, необхідно і достатньо, щоб для замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ мали місце умови:*

1) *для $G(\tilde{\omega}_1) \neq \emptyset$ і $G(\tilde{\omega}_2) \neq \emptyset$ виконувались умови:*

існував гомеоморфізм $f: \tilde{F} \cup \tilde{F}' \rightarrow \tilde{F} \cup \tilde{F}'$ зі збереженням розбиття на вершини, обмеження якого на $G(\tilde{\omega}_1)$ задає ізоморфізм графів $G(\tilde{\omega}_1)$ і $G(\tilde{\omega}_2)$, „0”-, „01”-, „02”-центри, „+”-, „-”-, „±”-, „k”-сідла переходять у вершини того ж типу;

області, що обмежені ребрами графа $G(\tilde{\omega}_1)$, переходили в області, що обмежені образами цих ребер у графі $G(\tilde{\omega}_2)$;

додатні підобласті переходили у додатні, від’ємні — у від’ємні;

2) *для пар областей з $\tilde{F} \setminus G(\tilde{\omega}_i)$ або з $\tilde{F}' \setminus G(\tilde{\omega}_i)$, кожна з яких містить хоча б одну незамкнену рекурентну півкриву, виконувались умови:*

для орієнтованих областей роду $r = 1$ числа обертання незамкнених рекурентних півкривих замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ повинні бути сумірними;

для орієнтованих областей роду $r \geq 2$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, що мають сумірні гомотопічні класи обертання;

для неорієнтованих областей роду $r = 3$ числа обертання півкривих замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$ повинні бути сумірними;

для неорієнтованих областей роду $r \geq 4$ існує по одній незамкненій рекурентній сепаратрисі замкнених 1-форм $\tilde{\omega}_1$ і $\tilde{\omega}_2$, що мають однакові орбіти обертання.

1. *Ошемков А. А.* Функции Морса на двумерных поверхностях. Кодирование особенностей // Тр. Ин-та математики РАН. — 1994. — **205**. — С. 131–140.
2. *Sharko V. V.* On topological equivalence Morse functions on surfaces // Int. Conf. Chelyabinsk State Univ.: Low-dimensional Topology and Combinatorial Group Theory. — Chelyabinsk, 1996. — P. 19–23.
3. *Максименко С. И.* Классификация m -функций на поверхностях // Укр. мат. журн. — 1999. — **51**, № 8. — С. 1129–1135.
4. *Пришляк А. О.* Топологическая классификация m -полей на дву- и трехмерных многообразиях с краем // Там же. — 2003. — **55**, № 6. — С. 799–805.
5. *Арансон С. Х., Гринес В. З.* Топологическая классификация потоков на замкнутых поверхностях // Успехи мат. наук. — 1986. — **41**, вып. 1(247). — С. 149–169.
6. *Арансон С. Х., Гринес В. З.* О некоторых инвариантах динамических систем на двумерных многообразиях (необходимые и достаточные условия топологической эквивалентности транзитивных систем) // Мат. сб. — 1973. — **90(132)**, № 3. — С. 372–401.

7. Арансон С. Х., Жужома Е. В., Тельных И. А. Транзитивные и сверхтранзитивные потоки на замкнутых неориентируемых поверхностях // *Мат. заметки*. – 1998. – **63**, вып. 4. – С. 625–628.
8. Бідун С. В., Пришляк О. О. Замкнені 1-форми Морса на замкнених поверхнях // *Вісн. Київ. ун-ту. Математика, механіка*. – 2002. – № 8. – С. 77–81.
9. Будницька Н. В., Пришляк О. О. Замкнені 1-форми з ізольованими критичними точками на замкнених орієнтованих поверхнях // *Там же*. – 2007. – № 18. – С. 66–69.
10. Будницька Н. В., Пришляк О. О. Еквівалентність замкнених 1-форм на замкнених орієнтованих поверхнях // *Там же*. – 2008. – № 19. – С. 36–38.
11. Будницька Н. В. Еквівалентність замкнених 1-форм на замкнених неорієнтованих поверхнях // *Нелінійні коливання*. – 2009. – **12**, № 2. – С. 155–167.
12. Prishlyak A. O. Topological equivalence of smooth functions with isolated critical points on a closed surface // *Topology and Appl.* – 2002. – № 119. – P. 257–267.

Одержано 28.11.08,
після доопрацювання – 22.07.09